

İSTANBUL ve Balyan Ailesi Eserleri

Sürdürülebilirlik İçin Bilim Yoluyla Kültürlerarası Uzlaşma

SEMEP 2011

Özel SAHAKYAN NUNYAN Ermeni Lisesi

İSTANBUL ve Balyan Ailesi Eserleri

Sürdürülebilirlik İçin Bilim Yoluyla Kültürlerarası Uzlaşma

SEMEP 2011

Özel SAHAKYAN NUNYAN Ermeni Lisesi

Okulumuzun Tarihçesi

1453 tarihinde İstanbul'un fethinden 8 yıl sonra 1461 de Fatih Sultan Mehmet Han, Bursa dini lideri Hovagim Yepiskopos'u İstanbul'a davet ederek kendisine özel bir fermanla Osmanlı Ermenileri Patriği unvanını vermiştir. Özel bir törenle de Hovagim Yepiskoposa halen Patriklik sembolü olan asayı takdim etmiş ve bir takım hakları ve imtiyazlar bahşetmiştir.

Böylece Patrik Hazretleri Hovagim ilk kez Samatya'da Ermeni Patrikhanesini kurmuş, dolayısıyla Samatya semti İstanbul Ermenileri tarihinde ilk sıradaki yerini almıştır. Surp Kevork Kilisesi ilk patrikhane olma ayrıcalığına ve Samatya semti de Anadolu Ermenilerinin beşiği olma özelliğine sahip olmuştur.

Patrik Hovagim Patrikhanenin yerleşmesinden sonra kilise bahçesine 1461 yılında İstanbul Ermenilerinin ilk okulu olan Sahakyan'ı (medrese olarak) kurmuştur.

Sahakyan kuruluşundan itibaren gelişerek oldukça önemli başarılar elde etmiş ve yüksek bir seviyeye ulaşarak önemli bir eğitim-öğretim yuvası olmuştur. 1789 'da dönemin padişahı III. Selim'in fermanıyla Ermenilere verilen okul açma izninden sonra Sahakyan Okulu erkek öğrencilere hizmet veren bir kurum olmuştur. Sahakyan Okulu bünyesinde 1831 yılında Nunyan adıyla ilk kız okulu açılmıştır.

Sahakyan Okulu, çeşitli tarihlerde meydana gelen yangınlardan dolayı kısmen ya da tamamen zarar görmüş olup yeniden inşa edilmiştir. 1866'daki yangında ise Nunyan Kız Okulu ile Sahakyan Okulu birlikte yanmış ve tamamı zararı görmüştür. Bu yangında Surp Kevork Kilisesi de ciddi zararlar almıştır. Daha önce ahşap olan Nunyan Kız Okulu binası bu yangından 6 yıl sonra 1872 yılında semtin ileri gelenlerinden Kasbar Haçaduryan (Gümüşçüyan) tarafından yeniden inşa edilmiş ve eşinin de ismi ilave edilerek Nunyan – Vartuhyan olmuştur. Oğlu Mikael Kasbar Gümüşçüyan'ın çabaları ile de erkek öğrencilerin devam ettiği Sahakyan Okulu da taş bina olarak yeniden inşa edilerek eğitim öğretime hazır hale getirilmiştir. Bu hayırseverlerin kabirleri kilisenin arka tarafındaki lise bahçesinde bulunmaktadır. Bu iki hayırseverin kabirlerinin yanında Manuk Ağa Mınagyan'ın da kabri bulunmaktadır. Mınagyan da aynı dönem yanan Surp Kevork Kilisesinin onarımı ve inşası

Krikor Amira Balyan

Balyan ailesinin ilk ünlü üyesi olan Krikor Kalfa, Balyan soyadını ilk kez kullanmıştır. III. Selim tarafından bir fermanla hassa mimarlığına atanmış ve bu görevini II. Mahmud ve IV. Mustafa devirlerinde de sürdürmüştür.

Krikor Kalfa, Bülbüldere’de oturmuştur. Bu semtin ‘Bülbüldere’ adını almasına da kendisinin bülbüllere olan merakı neden olmuştur. Bir korku sonucu felç geçirip ölen Krikor Balyan Üsküdar Bağlarbaşı Ermeni mezarlığında gömülüdür.

Mensup olduğu Ermeni Cemaatine de önemli hizmetlerde bulunmuş olan Krikor Kalfa, Gregoryenlerle Katolikler arasındaki ayrılığı birleştirme çaba ve çalışmalarında bulunmuştur.

Mimaride batıya açılışı da sağlamış olan sanatçının, meydana getirdiği zarif eserlerinden önemli bir bölümü bugün ayakta değildir, zamanla eskiyip yıktırılmış ve yerlerine yenileri yapılmış, bazıları da yanmıştır.

ESERLERİ

Saraylar ve Kasırlar:

1. Sarayburnu’ndaki Eski Saray (1875’de yanmıştır)
2. Beşiktaş Saray-ı Hümayunu
3. Bağ-ı Ferah (Eski Beylerbeyi Sarayı/ Yeniçeriler tarafından yakılmıştır)
4. Haliç’te Defterdarburnu Sahil Sarayı
5. Kasr-ı Cedid (Arnavutköy’de Valide Sultan Sarayı) ve Daire-i Cedid
6. Akıntıburnu Sultan Sarayı
7. Aynalıkavak Kasrı veya Tersane Kasrı
8. Çağlayan Kasr-ı ve Hümayunu

için hiçbir özveriden kaçınmamış dönemin en saygın hayırseverlerindendir. Ayrıca kilisenin o dönem onarımında fiili görev almış olan hayırsever Mikael ve Hovhannes Hagopyan kardeşlerin de kabirleri kilisesinin ön bahçesinde (İlköğretim okulu ve kilisesinin ortak kullanıldığı bahçede) bulunmaktadır.

I.Dünya savaşı sırasında okullar ve kilise kışla olarak kullanılmış, savaş sonrası ise eğitim tekrar başlatılıp okulun bir bölümü ise Anadolu'dan gelen Ermenilere yatakhane olarak hizmet vermiştir. Okulumuz, zaman içerisinde Sahakyan-Nunyan karma ilkokuluna dönüşerek 1960 yılına kadar hizmet vermiştir.

Bu eğitim yuvası 1960 yılında açılan ortaokul ve 1966 yılında açılan lise bölümleriyle eğitim ve öğretime verdiği hizmeti genişletmiştir.

Bugün Özel Sahakyan-Nunyan Ermeni Lisesi; Surp Kevork Kilisesi Vakfı himayesinde hizmet vermektedir.

Kışlalar:

1. Selimiye Kışlası
2. Davutpaşa Kışlası
3. Taksim Topçular Kışlası (Beyoğlu Kışlası)
4. Maltepe Kışlası
5. Rami Kışlası

Cami ve Kiliseler:

1. Nusretiye (Tophane) Camii
2. Kumkapı Meryemana Kilisesi
3. Kayseri’de bir kilise

Diğer:

1. Darphane-i Amire
2. Mahmud Bendi veya Topuzlu Bendi’nin yükseltilmesi ve onarımı
3. Eski ahşap Serasker Kulesi(Yeniçeriler tarafından yakıldı)
4. Paşakapısı’nın 1808’de yanmasından sonra yeniden yapılışı

Kumkapı Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Ermeni Kilisesi

İstanbul'un Kumkapı semtinde Krikor Kalfa tarafından 1828'de inşa edilmiş olan bu kilisede, Ermeni patrikleri ant içmişlerdir. Bugünkü Ermeni Patrikhanesi'nin karşısında yer alan kilise, Aziz Yuanna, Meryem Ana ve Aziz Agopos'a ithaf edilmiş 3 yapıdan oluşmaktadır. Ancak bugün, Meryem Ana'ya ithaf edilen yapı Patrikhane'nin kilisesi olarak kullanılmaktadır. Diğer yapılardan biri yemekhane diğeri ise harap bir depodur.

Meryem Ana'ya ithaf edilen ortadaki yapı, narteksli ve üç nefli bir bazilikalardır. Dörder sütunla üçe bölünen narteks'de sütunların ikisi serbest, ikisi duvar ve kolonlarla bitişiktir. Narteksle nefi ayıran kolonlar arasında açıklık geniş bir kemerle seçilmiş, yalın bir parmaklıkla iki bölüm birbirinden ayrılmıştır. İç mekân yan duvarlara açılmış 2 dizi yarım yuvarlak kemerli pencerelerle aydınlatılır. Ayrıca, doğu cephesinde yan neflerin doğrultusundaki nişlerin üzerinde yer alan

yuvarlak pencereler iç mekânın aydınlatılmasında katkıda bulunurlar.

Tuğla ve taş dizileriyle örülmüş olan yapının giriş cephesi sıvalıdır. Bazilikal plan şemasına göre dizilen yarım yuvarlak kemerli pencerelerin düz alınlıkları ve korniş dizileri dışında cephenin hiç bir özelliği yoktur. Giriş kapısının önüne eklenen 1902 tarihli anıtsal çan kulesi, üslubuyla, 19. Yüzyıl yapısının yalın görünüşünden ayrılır.

Nusretiye Camii (Tophane Camii, Sultan Mahmud Camii)

Sultan II. Mahmud tarafından Krikor Balyan'a Beyoğlu'nun Tophane semtinde yaptırılmış olan Nusretiye Camii

Caminin yapımında Hacı Mıgırdiç Çarkyan (1799-1899) ikinci kalfa ve resimcibaşı olarak çalışmıştır. Caminin yapımı üç yıl sürmüş ve Ramazan arifesine rastlayan 29 Şubat 1241 (8 Nisan 1826) Cuma günü büyük bir törenle açılmıştır. II. Mahmud, caminin açılış törenine deniz yolu ile katmıştır.

Ramazan nedeniyle Tophane Cami'nin iki minaresi arasında mahya kurulduğunda, kubbenin bu mahyaların denizden görülmesini engellediği anlaşılmıştır. Bunun üzerine caminin minareleri alt şereflere kadar yıktırıldıktan sonra, üst şerefleri daha yükseğe alınarak yeniden yaptırılmıştır.

Caminin tamamlanmasından az sonra *Vak'a-i Hayriyye'nin* patlak vermesi ve kanlı ayaklanma sonucu asi yeniçerilerin yenilerek ocaklarının ortadan kaldırılması karşısında, Padişah bu yeni camiye zafer anlamına gelen Nusretiye adını vermiştir.

Caminin iç yazıları Sultan II. Mahmud'un hat hocası ve devrin büyük ustası Mustafa Rakım Efendi'nin eseridir. Buradaki *Amme Suresi* Mustafa Rakım Efendi'nin son eseri olması bakımından ayrıca değer taşır.

Nusretiye Camisini oluşturan ana elemanlar şunlardır.

- a)Kare planlı bir tapınma hacmi
- b)Kible cephesinde bu tapınma hacmine eklenmiş, çokgen planlı bir mihrap nişi

c) Tapınma hacminin doğu ve batısında yer alan içe kapalı, dışa açık yan galeriler

d) Tapınma hacminin giriş tarafında yer alan içe açık bir galeri

e) Bu galerilerinde önünde yer alan son cemaat yeri

f) Yukarıdaki elemanların meydana getirdiği gruba giriş cephesi tarafından eklenen batıda hünkâr mahfili kütesi ve bunun batı yan galerisi üzerindeki uzantısı, doğuda ise cami personelinin konutu

Tapınma hacmi bir büyük, son cemaat yeri üç küçük kubbe ile örtülmüştür. Konut ve hünkâr mahfili kütlelerinin örtüsü kırma çatıdır.

Topuzlu Bent (I. Mahmut Bendi)

İlk adı “1. Mahmut Bendi”dir. Sonradan bent üzerindeki sütunların tepesine konulan 25 cm çapındaki taş küreler dolayısıyla Topuzlu Bent olarak anılmıştır. Taksim Suyu tesislerindeki 3 benden ilk yapıdır. Hattın hizmete girdiği 1731 yılından sonra şehre verilen su, özellikle yaz

aylarında, yetersiz kalmaya başlayınca, yağışlı mevsimlerdeki suları biriktirmek amacıyla Bahçeköy’de Sultan 1. Mahmut tarafından 1750’de yaptırılmıştır.

Bendin plandaki ekseni kırık hatlıdır ve gövde üzerine ayrıca iki payanda yapılmıştır. Kâgir ağırlık barajı tipindedir. Başlangıçta bendin yüksekliği 10,61 metre iken, 1786’da Cezayirli Hasan Paşa tarafından 13,64 metreye çıkarılmıştır. Tam ortada, sülüs celsiyle yazılmış 15 beyitli bir kitabe taşı bulunur. Topuzlu Bendin ölçme sandığı üzerinden günde 1248m³ su alınabilmektedir.

Valide Bendi

İstanbul'da Bahçeköy yakınında kurulan bent, gölet set üzerinde Sultan III. Selim'in annesi Valide Mihrişah Sultan için 1796'da inşa edilmiştir.

Bentte Arif'in 5 kıtalık kitabesi taşıyan bir kitabe taşı bulunmaktadır. Taksim Suları adıyla anılan şebekeye su veren üç bentten biridir. Bendi'nin inşa tarihini belirleyen kitabe taşı gölet tarafındaki set üzerindedir.

Ağırlık barajı tipinde ve eğri eksenli olarak inşa edilmiştir. Bendi'nin ana yapısı, genişliğin üstten 4,20 m, tabanından 5,40 m. olan şevli bir taş duvardır. Bent duvarının üstü mermerden ve eğimli olarak döşenmiştir. Gölet basamakla çıkılan birer küçük köşk olarak biçimlendirilmiştir.

Senekerim Amira Balyan

Balyan ailesinin en az tanınmış, yaşamını ve yapıtları en az bilinen üyesidir. Osmanlı devleti Hassa mimarları ailesinden Bali Kalfa'nın üçüncü oğlu, Krikor Amira Balyan'ın küçük kardeşidir. Yaşam ve yapıtları hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Balyan ailesinin geleneğine uyarak kardeşi Krikor'la birlikte arka planda kalmayı kabullenerek çalışmış olabileceği düşünülmektedir. Kendisinin inşa ettiği kesinlikle bilinen tek yapı, halen İstanbul Üniversitesi bahçesinde bulunan Beyazıt Kulesi'dir. Ayrıca Ortaköy semtindeki Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesine de imzasını atmıştır. Hayatının son yıllarında Kudüs'e gidip hacı olan Senekerim Balyan, Kudüs'te Surp Pırgiç Ermeni manastırı yanındaki Sion mezarlığına gömülmüştür

Beyazıt Yangın Kulesi

Beyazıt Kulesi kesik piramit bir taban üzerinde çan çiçeği biçiminde başlayan ve sonra yivlendirilmiş bir gövde olarak yükselen ve üstte bir gözetleme platosu ile sonlanan yaklaşık 50m yüksekliğinde bir kuledir. Çıplak bırakılmış, taştan, geniş ve büyük profiliyle etkili bir anıttır. Özellikle piramidal tabanının düz ve arkaik görünümü bu etkiyi artırmaktadır.

Garabet Amira Balyan

Mimarlık tarihine adını “Dolmabahçe Sarayı’nın Mimarı” olarak yazdıran Garabet Kalfa, ailenin sürekliliğinde ve etkinliğinde kilit noktada olan kişiliktir. II. Mahmud, Abdülmecit ve Abdülaziz dönemlerinde hassa mimarlığı yapmıştır. En verimli çalışma dönemi, Abdülmecit’in hükümdarlık yıllarına rastlamaktadır. Yaklaşık otuz yıl süren meslek yaşamında yedi saray ve kasır, dört fabrika, bir kışla, bir cami, yedi kilise, iki hastane, üç okul, iki su bendi, bir sebil ve bir türbe tasarlayıp inşa etmiştir. Bu yapıların büyük bölümü bugün ayaktadır ve çoğunluğu sağlam olup özgün durumunu korumaktadır. Hemen hemen tümü birinci derece eski eser sayılarak koruma altına alınmıştır.

Garabet Balyan, Krikor Amira’nın oğludur. Mimarlık bilgisini babasının yanında geliştirmiştir. 7 oğlu ve 6 kızı vardır. Bunlardan Sarkis, Agop, Simon ve Nigoğos sonradan hassa mimarı olmuşlardır. Kalp krizinden ölen Garabet Amira’nın mevcut tek yağlıboya portresi ölümünden sonra çocuklarının tanımı üzerine Apraham Sakayan tarafından yapılmıştır. Ermeni mimarlığını Ermenistan’daki Ani kalıntılarını gezerek incelemiş ve eserlerinde bundan yararlanmıştır. Krikor Balyan’ın ölümüyle yerine geçmek isteyen birçok İtalyan ve Fransız mimarlar ortaya çıkmış fakat Garabet Amira Sultan II. Mahmud tarafından hassa mimarlığa atanmıştır.

En ünlü yapıtı Dolmabahçe Sarayı’dır. Süsleme elemanlarını ve motiflerini Nigoğos Balyan yapmıştır. Buradaki sanat inceliği özellikle muayede salonunda ve iki saltanat kapısında açıkça görülmektedir. İmparatorluğun son büyük yapı uygulaması olan saray, İstanbul için kentsel ölçekte belirleyici olan tercihleri görselleştirmektedir. Sarayın yüzyıllar boyunca yerleşmiş olduğu tarihi yarımadadan ayrılması ve Bizans’tan beri daima batı ile ilişkilerin gelişmesi ile orantılı olarak canlanmış Galata-Pera yarımadasına taşınması, Osmanlı yönetiminin yeni yönelişlerini ifade etmektedir. Bu açıdan Dolmabahçe, batıya açılmanın devlet politikası olduğu bir dönemi işaret etmektedir. Garabet Kalfa, İstanbul’a Avrupa

başkentlerinin görünümünü getirmek isteyen hükümdarın istekleri uyarınca Ortaköy'e uzanan sahil şeridini alan, tepedeki büyük kışlaların kuşattığı, sivil yerleşime kapalı bir çevrenin kurulmasını tasarlamıştır. Düzenleme daha sonraki Harbiye-Maçka ekseninin ve Boğazın Avrupa yakasının gelişmesini yönlendirmiş, özellikle o yıllara kadar çevre yerleşmesi niteliğindeki bu kıyıların İstanbul'un anıtsal dokusuna katılmasını sağlayan büyük yapıların başlatıcısı olmuştur.

Dolmabahçe Düzenlemesi ve Saray, Garabet Kalfa'nın olgunluk dönemi ürünüdür. Garabet'in daha önceki yirmi yıllık meslek yaşamı da çok sayıda ve büyük uygulamalarla dolu geçmiştir. Gençlik yıllarında inşa ettiği ve ilksel durumunu koruyan su bentleri, mimarın iddialı uygulamalara olan eğilim ve yatkınlığının erken örnekleridir.

Garabet Kalfa'nın büyük uygulamaları arasında okul binaları da önde gelenler arasındadır. Gerek Harbiye gerek Cemaran Okulu, yeni programları karşılayan tipler olarak tamamen batılı plan, cephe, dekorasyon elemanlarıyla batı modellerine uygun örneklerdir.

Sultan Abdülmecid'in kurdurduğu demir çelik fabrikasının yapımını kısa sürede tamamlayarak Nişan-ı İftihar'la ödüllendirilmiştir.

1847'de Barutçu başı Ohannes ve Boğos Dadyan Bey'lerin yardımlarıyla cemaat işlerini düzene koymak amacıyla patrikhaneye bağlı Meclis-i Umur-u Cemaran Dünyevi'nin kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Cemaatin eğitim-öğretim işleriyle de ilgilenmiştir. Eniştesi Ohannes Kalfa ile Üsküdar'da Cemaran Yüksek Okulunu kurmuş ve giderlerini karşılamıştır. Yedikule'de tarım teknisyeni yetiştirecek bir okul açmış ve Kazaz Artin Amira'nın kurduğu Yedikule Ermeni Hastanesinin yapımını üstlenmiştir. Yalova'daki gayrimenkullerini cemaate eğitilmiş rahipler hazırlayacak bir okulun açılması için bağışlamıştır.

ESERLERİ

Saray, Kasır ve Köşkler

1. Çifte Saraylar
2. Cemile ve Münire Sultan Sahil Sarayları
3. Eski Çırağan Sarayı
4. Dolmabahçe Sarayı
5. İzmit Hünkâr Kasrı
6. Bayıldım Kasrı'nın yeniden yapımı

7. Esi Yıldız Köşkü

Kışlalar:

1. Eski ahşap ve yeni kâgir Gümüşsuyu Kışlası
2. Kuleli Süvari Kışlası

Su Tesisleri:

1. Terkos Tesisleri
2. Divanyolu Sultan Mahmud Sebili
3. Kirazlı Bendi (1833)
4. Bend-i Cedid (Yeni Bend)

Fabrikalar:

1. İzmit Çuhahanesi
2. Hereke Dokumahanesi
3. Bakırköy Basmahanesi
4. Beykoz Köşele Fabrikası
5. Zeytinburnu Demir-Çelik Fabrikası

Hastaneler:

1. Gümüşsuyu Askeri Hastanesi
2. Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi (Ohannes Kalfa ile birlikte inşa etmiştir.)

Camiler:

1. Bezm-i âlem Valide Sultan Camii(Dolmabahçe Camii) (oğlu Nigoğos ile birlikte inşa etmiştir.)

Kiliseler:

1. Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi'nde Surp Hagop Kilisesi
2. Galatasaray Surp Yerrortutyun (Üç Horan) Kilisesi
3. Zeytinburnu'nda Surp Hagop Kilisesi onarımı
4. Bandırma Ermeni köyü Surp Sarkis Kilisesi (1858)
5. Bayburt, Surp Lusavoriç Manastırı ve Kilisesi

Okullar:

1. Mekteb-i Harbiye(1934)
2. Üsküdar'da Cemaran Yüksek Okulu (1849)

Bend-i Cedid (Yeni Bent)

Bahçeköy'de Sultan II. Mahmud tarafından 1839 yılında yaptırılmıştır. Yeni Bent, özel bir ilgiyi hak etmektedir. Öncelikle Osmanlı döneminde inşa edilmiş, Elmalı Bent hariç, uzunluk, yükseklik ve gölet hacmi bakımından en büyük banttir. Yeni Bendenin asıl özelliği ve kendinden önceki örnekleri aşan yanı, durdurma duvarının kemer gibi biçimlenip kemer olarak

çalışmasıdır. Garabet Kalfa'nın tasarımı, usta ve zeki bir mühendisi işaret etmektedir. Sırtını gölete vererek vadinin yamaçlarına yaslanan kemer duvar, bu yapıdan ötürü payandasızdır.

Garabet Kalfa, gerçekleştirdiği özgün sisteme hiçbir ek yapmamıştır. Ampir korkuluklar ve kitabe taşı, yalnızca kemerlemenin etkisini süsleyen dekoratif elemanlardır.

Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi

1759 yılında yıkılan ahşap bir kilise yerine 1838 yılında Beşiktaş'ta Garabet Balyan tarafından yapılan bugünkü kilise, dış kütle olarak yalın bir yapı olmasına karşın iç mekânın tasarlanması ve zengin bir bezeme ile dengeli bir biçimde değerlendirilmiş olması açısından İstanbul Ermeni kiliseleri içinde özel bir yer kazanmıştır.

Merkezî planlı bir yapı olarak tasarlanmış olan Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Yunan haçı biçiminde planlanmıştır. Haç kollarının kesişme noktasında bir gök kubbe bulunmaktadır. Böylece Ermeni Kiliseleri içinde ikinci kubbeli kilise olarak bilinir. Kilisenin içinde bir klasik zafer takı niteliği taşımakta olan kemerdeki yazıtta yapının Meryem' ithaf edildiği belirtilmektedir. Kemer destekleyen sütunlardan ikisi gömme, ikisi de serbesttir. Soldaki vaftiz odası sağdaki ise dinsel tören sırasında giyilen giysileri ve eşyaları saklamak üzere kullanılmaktadır. Ayrıca koro için bir galeri katı vardır. İç mekân, belirli bir yükseklikten sonra güney, kuzey ve batıdaki haç kollarında boşaltma kemerleri içinde açılan üç bölmeli geniş pencere açıklıklarıyla bol ışıkla aydınlanır.

Kilisenin giriş cephesi yalındır. Dış kütledeki yalınlığa karşın, iç mekânın bezemesi çeşitliliği ve özgünlüğüyle çarpıcıdır. Yapı olarak geleneksel Ermeni mimarisinin merkezî plan şemasına bağlı kalmaktadır. Ancak bezeme türünde gelenekselden uzaklaşma dikkati çeker. Yapıda bezeme ile değerlendirilmeyen hiçbir alan bırakılmamıştır. Kemerlere kilit taşı yerleştirilmiştir. Kemer içlerinde bulut motifinden yayılan ışınlar vardır.

Dolmabahçe Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii

1852-1854 yıllarında, Sultan Abdülmecid'in annesi Bezm-i âlem Valide Sultan tarafından hayır eseri olarak Dolmabahçe'de Garabet Amira Balyan ve Nigoğos Balyan'a yaptırılmıştır. Kıyıda, bir avlunun ortasında yapılmış olan cami, barok ve Rönesans tarzında, kare planlı, ana mekânı dört kemer üzerine oturtulmuş barok büyük bir kubbe doğrudan doğruya pandantifler aracılığı ile bu duvarların üzerine oturtulmuştur.

Caminin önünde bir Hünkâr Kasrı vardır. Kasrın içinden ve her iki yanından gövdeleri yivli, oldukça ince iki minare yükselir. Minareler tek şerefelidir. Kurşun olan minare külâhları dar ve uzundur.

Cami üç sıra halinde, yuvarlak kemerli pencerelerle aydınlatılmıştır. Üst sıradaki pencereler yelpazeye benzer. İbadet bölümüne kasrın içinden geçilerek girilir. Girişin iki yanında bulunan merdivenlerle üst katta bulunan mahfillere ve kasrın odalarına çıkılır.

İbadet bölümü bir saray salonu gibi aydınlık ve ferahdır. Yer kırmızı tuğlalarla döşenmiştir. Giriş kapısının tam karşısında olan mihrap, beyaz ve kırmızı somakiden uyumlu bir biçimde yapılmıştır. Beş somaki yüzden oluşan mihrap nişinin üzeri bir takım yaprak, çiçek ve karışık şekillerle süslüdür. Kitâbe taşının üzerinde

işlemeli birkaç tepelik bulunur. Mihrap hücresinin kenarlarına dikdörtgen tabanlar üzerinde yükselen duvara bitişik küçük sütunlar eklenmiştir. Minber de kırmızı somakidendir. Minberin kokuluk levhalarının dış yüzleri tek parça ve kabartmalıdır.

İki yanından iki görkemli merdivenle çıkılan hünkâr kasrı ile caminin asıl ibadet sahnı bir ara Deniz Müzesi olarak kullanılmıştı. Müze Beşiktaş'a taşınınca Dolmabahçe Camii tekrar ibadete açılmıştır.

Dolmabahçe Sarayı

Dolmabahçe, öncelikle yerleşme ve bileşim düzeni bakımından özellik ve özgünlük taşıyan bir tasarımdır. Camiden sonra vadiyi denize açık tutan bir boşluk bırakmış, Sarayı Beşiktaş'a doğru, hafif yükselen yamacın önüne ve denize paralel bir eksen üzerine yerleştirmiştir. Yerleştirmedeki özgünlük plan şemalarında, bahçelerde ve asıl önemlisi Muayede Salonu'nda devam etmektedir.

Merkezi holler çevresinde gelişen bir birimin yinelenmesiyle varılan plan bütünlüğü veya haremın özel dairesel programından elde edilen şema Garabed Kalfa'nın özgün çalışmalarıdır. Ancak asıl ilginç, problematik ve ön modeli olmayan çalışma Muayede Salonu'dur. Sarayın ortasında tüm görkemiyle yükselen, yan kanatların iki katı yükseklik ve büyüklükteki salon bir yandan yapının bütün bölümlerini toplayıp birleştiren bir elemandır, bir yandan da kendisi için var olan özerk ve benzersiz bir eserdir. Dış yapısıyla klasik bir uyum ve oranla yükselen yapının, incelendiğinde, örtüsünün biçimi ve strüktürü ile alt yapısının birbirinden farklı iki şema üzerinden geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu uygulamada Fransa ve İngiltere'de gelişmekte olan akımlardan etkilenen genç Nigoğos etkili olduğu görülmüştür. Fransa'da eğitim gören Nigoğos'un Muayede Salonu'nda babası ile birlikte çalıştığı bilinmektedir. Bu ortalık Muayene Salonunu, üslup ve mimari elemanların örgütlenişi bakımından tartışmalı, fakat iddialı, büyük ve daha önemlisi kendi ilkesini ve ölçütlerini kendi koyan benzersiz bir yapıtı kılmıştır.

Mavi Salon: Harem dairesinde bulunan ve sarayın deniz cephesinden bahçe cephesine kadar uzanan, sarayın görülmeye değer odalarından biridir. Bu büyük salonun tavanı, üzerleri ağır altın yaldızlı oyma çerçeveler içinde yağlı boya çeşitli manzara resimleri ile süslenmiştir.

Salonun üzerinde çıkıntı oluşturan dört köşe odasının birer kapıları da bu odaya açılmaktadır. Bu odalar çeşitli dönemlerde hükümdar ve daha sonra cumhurbaşkanları tarafından yazı, dinlenme ve kabul odaları olarak kullanılmıştır. Burası harem mensuplarının bayramlaşmaları için yapılmıştır. Padişah sadece kadınların bayram tebriklerini burada kabul ederdi. Abdülmecid mavi salonda kadınları ve çocuklarıyla bayramlaşmış, Abdülaziz 15 yıllık saltanatında kadınların, sultanların tebriklerini kabul etmiş, II. Abdülhamid'in tahta çıkış töreni burada olmuştur.

67 numara ile bilinen bu salonun perdeleri, duvar ve tavan süslemeleri mavidir. Bu yüzden "mavi salon" olarak bilinir. Odanın orta bölümünden kırmızı beyaz kristalden 45 mumluklu avize sarkar.

Atatürk ve İnönü de bu odada yazı yazmış ve dinlenmişlerdir. Mavi renkle döşenen bu odada karyola odanın köşesindedir. Atatürk'ün yattığı oda bu odaya yakındır.

71 Numaralı Oda: Atatürk'ün İstanbul'a ilk gelişinden sonra yatak odası olarak seçtiği 71 numaralı oda hükümdarların kış odası idi. Daha önce sultan Mehmet Reşat ve Sultan Abdülmecid'in yatak odası olmuştur. Atatürk son hastalık aylarının bir bölümünün Savarona

yatında geçirdikten sonra bu odayı arzulamış ve bir gece sarayın ışıkları söndürülerek kendisini bir koltuğa nakledilmiştir. Atatürk ömrünün son günlerini bu odada geçirmiştir. Başvekil Celal Bayar'ın program nutkunu burada dinlemiş ve program münasebetiyle Türk ulusuna sürekli başarı temennilerini tekrarlamıştır.

Pembe Salon: Harem kadınlarının toplandığı bu salon aynı zamanda duvarlarının renginden dolayı “ pembe salon” olarak bilinir. Tavanı sıva üzerine renkli kalem işi pastel renkler ile süslenmiştir. Salonu çok sayıda altın yıldız kabartma süslemeli konsol ve aynalar süsler. Tavanın ortasından sarkan 60 mumluk avize odanın dört köşesine yerleştirilmiş ayaklı kristal sütun şamdanlarla bütün oluşturur. Atatürk hastalığı sırasında bu odayı çok ferah bulmuş ve şezlongunu buraya taşıtarak bu salonda dinlenmiştir.

Veliht Dairesi: Günümüzde resim ve heykel müzesi olarak kullanılan “Veliht Dairesi” harem ve selamlık olarak ikiye bölünmüştür. Burada veliahdın çalışma odası dikkate değer yerlerden biridir. Bu oda son kez Abdülmecid Efendi tarafından veliahtlık yıllarında kullanılmış halife olunca 1924 yılına kadar burada çalışmıştır. Aydın ve sanatçı bir kişi olan halifenin zengin kütüphanesi bu odadadır. Bu kütüphane odasında 3 Mart 1924’de halife Abdülmecid efendiye T.B.B.M.nin hilafetin kaldırılması hakkındaki kararını tebliğ edilmiştir.

Muayede Salonu: Dolmabahçe sarayının en görkemli yeridir. Geniş ölçüleri, yüksek kubbesi, etrafı çevreleyen büyük sütunları, yıldız ve nakışları ile göz alıcı bir salondur. Nigoğos Balyanın eseri olan bu salonun tavan nakışlarını Kapriyel kalfa yapmıştır.

Salonun kubbesinin yerden yüksekliği 36 metredir. Saraydaki 36 billur avizenin en büyüğü buradadır. Salonun ortasından sarkan bu avize 4,5 ağırlığında ve 750 ampule aydınlatılır. Avize

İngiltere kraliçesi Victoria 2. Tarafından saray yapıldığı vakit armağan edilmiştir.

Cumhuriyet döneminde 1927 yılının 1 Temmuz'undan itibaren Atatürk saraya girmiş 1932 yılının 27 Eylül günü dil kurultayı bu salonda toplanmıştı. Bu kurultay için salonun merdivenler tarafına Atatürk'ün locası yapılmış, deniz üzerindeki bölüme riyaset kürsüsü konulmuştur.

Süfera Salonu: Sefirlerin kabul edildiği bu salonun 4 köşesinde şömineler vardır. Kara, deniz ve bahçe tarafına olmak üzere 3 çıkıntısı bulunur.

Zülveçheyn Salonu: Saray'ın büyük tören salonlarından biridir. Bu salonun bir cephesi karaya, öteki cephesi denize bakar. İç mabeynle dış mabeyn arasında bulunan salonun genellikle dini törenlere için kullanıldığı bilinmektedir.

Dolmabahçe Saat Kulesi

Dolmabahçe Sarayı ile Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii arasındaki park içinde yer alan ve Garabet Balyan ile oğlu Nigoğos Balyan tarafından yapılan kulenin saati Avrupa'dan getirilerek yerine konulmuştur. 27 metre yükseklikte, 4 katlı ve 4 köşeli olan kulenin her köşesinde birer yöne bakan 4 saat bulunur. Her saat başı ve yarım saatlerde çalar. Saatler haftada bir kurulur. Kulenin 4 yönünde birer Osmanlı arması, alt katının 4. yüzünde birer barometre ve termometre vardır.

Zemin katta, yanlarda yer alan bir kapı ve üç pencerenin hemen sağında ve solunda cephenin önüne yerleştirilmiş

ikişer kolon bulunmaktadır. Kolonlar yivlidir, pencere ve kapı kemerleri yuvarlaktır. İkinci katta pencere düzeni de değişmekte, ilk iki kattaki kemerli pencerelerin yerini düz pencereler almaktadır. Üçüncü katın pencere düzenlemesi ise daha da değişiktir.

Kirazlı Bent

İstanbul'da Belgrat Ormanı'nda yaklaşık 100 m. yükseklikteki tepeler arasında akan Kirazlı dere üzerine Sultan II. Mahmud tarafından 1837'de Garabed Balyan'a yaptırılmıştır. Kirazlı dere üstünde kurulmasından dolayı bu adı almıştır.

Ağırlık barajı tipinde ve düz duvarlı olarak inşa edilmiştir. Bendin ana yapısı, genişliği üstte 7.00 metre, tabanında 9.00 m. olan şevli bir taş duvardır. Düz durdurma duvarı, iki yanda çıkmalarla gölet başlığını çevirmektedir.

Bendin zemini mermer olup vadi tarafında korkuluğu bulunmaktadır. Gölet tarafındaki korkuluk ise bir dizi yassı taşlarla desteklenmektedir.

Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi

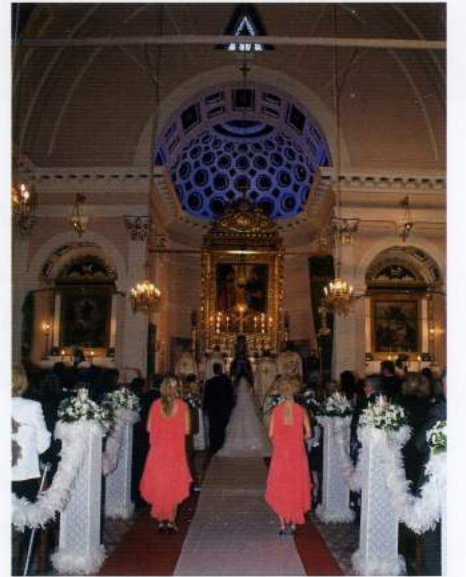
1807-18010'da yapılmış olan ahşap kilisenin yanması üzerine,1836'da Garabed Balyan ve Hovhannes Serveryan tarafından Galatasaray'da yapılan bugünkü basilikal planlı kâgir kilisedir.

Yunan-Roma klasik mimari üslûbundadır. Garabed Balyan'ın daha önce İstanbul'da

denediği tek nefli kilise örnekleriyle karşılaştırıldığında, bu yapı daha iddialıdır. İç mekân bundan önceki örneklere göre, geniş ve yüksektir. Kalın duvarlar yüksek bir beşik tonozu desteklerler. İç mekân, yan duvarların kemer aralıklarına açılan geniş dikdörtgen pencerelerle aydınlanır.

Dış cephede de özgün bir biçim denemesi dikkat çeker. Bezemenin yapıyı tanımlamada etkinliği, çağdaş batı mimarlık üslûplarının verileri değerlendirilerek kullanılmıştır. Kemer çemberinin merkezinden ışınlar yayılır. Üçgen alınlıkta demir çubuklarla ışınal bezenmiş bir oval pencere vardır. Kapılar maden sanatı açısından bezemeli ilginç örneklerdir.

Surp Pırgiç Hastanesi

II. Mahmut devrinde, Kazaz Artin tarafından 1834 yılında, Yedikule dışında bir sebze bahçesinde kurulmuş olan hastanenin mimarları Garabed Balyan ve eniştesi Ohannes Amira Serveryan'dır. 1865'de hastane binasının geçirdiği bir onarım için Sadrazam Ali Paşa, 500 altınlık bir yardımda bulunmuştur. Son kez Ağustos 1888 tarihinde Padişah iradesiyle 1257 m² üzerinde hastanenin ve çevredeki bölümlerin yapımına başlanmıştır. İnşaat 4 Ağustos 1898'de tamamlanmış, bu tarihten sonra 1906 yılına kadar eski bölümlerin onarımı, yeni birtakım eklentilerin yapılması ve tıbbi cihaz ve âletlerin sağlanması ve bunlara ait bölmelerin yapım çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Hastane, 257 yataklı tam teşekküllü ve örnek bir sağlık kurumu olarak bugün de hizmetini sürdürmektedir. I. Dünya Savaşı sırasında (1915) kısmen kışla olarak kullanılan hastane, savaşı izleyen yıllarda maddî olanaksızlıklardan dolayı çok zor günler geçirmiş, Şubat 1921'de Ermeni Kızıl Haç örgütü hastaneye yardım elini uzatmıştır.

Surp Pırgiç Ermeni Hastanesinin bahçesine Surp Pırgiç Ermeni Kilisesi inşa edilmiştir. Bu kilise Kazaz Artin tarafından Garabed Balyan'a yaptırılmış, daha sonra Patrik Ormanyan zamanında onarılarak hizmete açılmıştır. Kilise 1966 yılında Yetvart Şahbaz tarafından ikinci kez onarılmıştır.

NİGOĞOS BEY BALYAN

Osmanlı Devleti Hassa Mimarları ailesinden Garabed Amira'nın oğludur.

İlköğrenimini özel olarak yapmış ve annesinin ölümü üzerine babası tarafından Paris'e gönderilmiştir. Sainte-Barbe Yüksek Okulu'nun Mimarlık bölümünü bitirmiş ve İstanbul'a dönünce, babası Garabet Amira'nın yanına girerek pratik bilgisini geliştirmiştir. Henüz 22 yaşındayken Sultan Abdülmecid tarafından kendisine eski Çırağan Sarayı'nda Avrupai tarzda bir kütüphane yaptırılmıştır. Olağanüstü yetenekte olan genç mimar, bu ilk eserinde gösterdiği ustalıktan ötürü Padişah'ın takdirini kazanıp hassa mimarlığına atanmıştır.

Nigoğos Bey'in gerek babası ile birlikte yaptığı çalışmalarda, gerekse yek başına ortaya koyduğu, üstün sanat değeri ve inceliğiyle Rönesans sanatının tüm ayrıntılarını kapsayan yapıtlarında, Avrupa mimari üslubuyla yerli, zevk ve anlayışın kucaklaşması göze çarpmaktadır.

İşçilerin, sanat alanında görgü ve bilgilerini geliştirebilmeleri için, kendi olanakları ile bir sanat okulu kurup, Avrupa'dan özel olarak getirdiği öğretmen sanatçılar aracılığıyla duvar süslemeciliği, heykeltıraşlık ve taş kabartma sanatı dallarında eğitilmelerini sağlamıştır.

Üstün kişiliği ile devrin fikir ve sanat adamlarınca sayılmıştır. Genç yaşta tifodan ölümü herkesi etkilemiştir. Cenaze töreninin yapıldığı Beşiktaş'taki Surp Asdvadzadzin Kilisesi, binlerce kişilik yerli ve yabancı halkı güçlkle barındırabilmiştir.

ESERLERİ

Saray ve Kasırlar:

1. Dolmabahçe Sarayı
2. Göksu Kasrı
3. Yeni Çırağan Sarayı
4. Adile Sultan Kasrı

Camiler:

1. Ortaköy Camii
2. Çırağan Camii
3. Dolmabahçe Camii

Adile Sultan Kasrı

İstanbul Üsküdar Koşuyolu'nda Nigoğos Balyan tarafından yapılmıştır. Yükseltilmiş bodrum katı üzerinde iki katlı ve büyük bir yapıdadır. Dikdörtgen biçiminde olan binanın planı, dörtgeninin orta eksenlerine göre iki yönde simetriktir. Eksenlerin kesiştiği yerde, birinci ve ikinci katlarda büyük orta salonlar bulunmaktadır. Yapıya, dikdörtgenin kısa eksenini üzerindeki kapılardan ve her iki taraftan da girilmektedir.

Yapının çekirdek alanı olan orta salon birinci katta giriş holü işlerini yüklenmiştir. Çift kollu merdivenlerle çıkılan girişlerde her iki tarafta da birer sahanlık vardır. İkinci kattaki orta salon, ahşap kaburgalı bir basık kubbe ile örtülüdür. Göbekte sekiz köşeli bir yıldız motifi vardır. Bu büyük mekân, enine eksen üzerinde cepheye kadar uzanan geniş bir eyvan biçimindeki yan mekânlara açılmaktadır. Merdivenin önemli bir plan elemanı olarak tasarlanmaya girdiği anlaşılmaktadır.

Cephede kullanılan az sayıda elemanlar kornişler ve pencerelerdir. Bu mimari elemanlar aynı zamanda cephenin dekoratif elemanlar olma işlevini de üstlenmişlerdir, ekleme dekoratif motifler yoktur. Kornişler dikkatli ve duyarlı düzenlenmiştir. Pencere hizası olan yerlerde dekoratif destek parçaları ile tutulan ensiz tablalar bulunmaktadır.

Birinci katta odalar grubu ve girişin çıkmalı kısımlarında daire kemerli pencere grupları düzenlenmiştir. Profilleri cephedeki çevreleme sistemi ile bütünleşmektedir. Halkalı parçalardan oluşan klasik bir pencere alt korkuluğu, pencere elemanına bağlı dekoratif düzenlemeyi tamamlamaktadır. Kasrın öteki pencereleri, aynı biçimlenmeye sahip fakat basık kemerlidir.

Küçüküsu Kasrı

Sultan I. Mahmud için sadrazam Divitkar Mehmed Paşa'nın Göksu dere kıyısında 840 dönümlük arazi üzerine yaptırdığı ahşap kasırdır. Kasra, güneydeki tepeden su getirilerek havuz ve sebil de eklenmiştir. Ahşap yapı, Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud devrinde onarılmıştır. Sultan Abdülmecid tarafından yıktırılan kasır, bugünkü biçimiyle kâgir olarak Nigoğos Balyan'a yeniden yaptırılmıştır.

Mermer kasır bir bodrum üzeride yükselen iki kattan meydana gelir. Her iki katta da sofaya açılan birer giriş salonu ile dörder oda vardır. Dış görünüşünü çok sade bulan Sultan Abdülaziz, kasrın cephelerini kabartma süslerle donattırmıştır. Bahçeyi çeviren parmaklık ve bahçe kapıları da aynı şekilde süslenmiştir. Sultan Aziz 1862'de Galler Prensi Edward'a bu kasırda öğle yemeği vermiştir. Kasrın Kuzey tarafına III. Selim, Valide Mihrişah Sultan'ın anısına mermerden bir çeşme yaptırmıştır.

İki katlı, küçük fakat oldukça zengin bir şekilde süslenmiş olan Küçüksu Kasrı özellikle, mimariyi iyice örtecek şekilde dış süslemeleri ile İhlamur Kasrı ile üslup benzerliği göstermektedir. Cephelerin hareketliliği yönünden daha zengindir. Ön cephede kapının bulunduğu orta bölüm iki yandan dışarı taşan, genel hatları ile dışbükeylik kazanan kanatlarla sarılmıştır.

Daha alçak olan zemin kat girişleri, gene İhlamur Kasrı'nda olduğu gibi iki yan cephedeki balkonlarla gizlenmişlerdir. Kasrın mimarisi ve süslemelerini, bahcesini çeviren demir döküm parmaklıklar ve iki güzel kapı tamamlamaktadır.

Ihlamur Kasrı

Sultan Abdülmecit tarafından Nigoğos Balyan'a iki küçük köşk, av köşkü ve ok talimlerinde dinlenme yeri olarak yaptırılmış bir kasırdır.

Bu kasır bir kattan oluşur. Ön cephesinde merdiven, iki yanlarda balkonlar bulunur. Kapının

iki yanında yuvarlak kemerler içine alınmış ikiz pencereler ayrı birimler oluşturarak cephenin üç bölümlü kompozisyonunu tamamlar. Nişlerin çevreleri sütun ve duvar payeleri, kapı ve pencerelerin kornişe kadar uzanan üst bölümleri oldukça yüksek kabartma biçiminde çiçek, rozet, yaprak gibi çeşitli motiflerle kaplanmıştır.

Önde birkaç basamakla düzlüğe erişen merdiven, oradan iki kola ayrılarak kapın önüne ulaşır. Yan cephelerde balkonlar eklektik tarzdaki desteklere oturmaktadır. Kasırda tamamen batı üslûbu kullanılmıştır.

Ortaköy Camii

1854- 1855 yıllarında Sultan Abdülmecit tarafından Nigoğos Balyan'a yaptırılmıştır. Camii iki değişik bölümden oluşur. Cemaatin namaz kılması için üzeri kemerlerle köşe ayaklarına oturan içten basık bir kubbe ile örtülü, kare planlı harem ve bunun kuzeyinde minareleri de barındıran iki katlı hünkâr kasrından oluşur. Camiinin yalnız tapınma bölümü kubbeye örtülüdür. Diğer bölümlerin üzeri tonozlarla kaplanmıştır. Cami'ye iki yandan kıvrılan merdivenlerle ulaşılarak son cemaat yerinden girilir. Giriş holü enlemesine bir dikdörtgendir. Buradan asıl tapınma bölümüne ulaşılmaktadır.

Tapınma bölümü kare şeklindedir. Karenin 3 cephesinde iki sıra üzerinde üçer pencere yer alır. Zemin katı ve galeri katı bir silme takımı ile ayrılmaktadır. İbadet bölümü yüzeylerindeki dekorasyon bolluğuna karşın, hünkâr mahfili ve son cemaat yeri cepheleri son derece sade tutulmuştur.

Agop Bey Balyan

Garabet Kalfa'nın küçük oğlu olan ve kardeşleri gibi Paris'te Saint-Barbe Yüksek Okulunda mimarlık eğitiminden geçen Agop Bey Balyan, Balyan'ların son kuşağının "designer"i olarak bilinmektedir. İş ilişkilerinin ve şantiye çalışmalarını Sarkis Kalfa'nın yürüttüğü Balyan bürosunun tasarım ve projelendirme sorumluluğunu Agop Bey'in yükümlendiği düşünülmektedir.

Sarkis Bey Balyan

Babası Garabet Balyan tarafından 12 yaşında Paris'e gönderilmiştir. İlk olarak Sainte-Barbe kolejinin Mimarlık bölümünü bitirmiştir. Sonra Ecole Central'e geçerek "Des Arts et Metiers" dalında uzmanlaşmıştır. Daha sonra da Ecole Des Beaux Arts'ın Mekanik ve Tamamlayıcı Dallar Bölümünü bitirmiştir. İstanbul'a dönünce babasının yanında stajını yapmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son baş mimarı olarak Balyan ailesinin en sivrilmiş kişisi olan Sarkis Bey, kardeşleri Agop, Simon ve Nigoğos Bey'lerle birlikte hemen tümü büyük yapılar olan yaklaşık elli civarında yapının inşacısı olarak bilinmektedir. Babaları Garabet Amira ile birlikte 1850 yıllarında meslekî çalışmalarına başlayan Sarkis Bey ve kardeşleri Sultan Abdülaziz döneminin sonuna kadar etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Aynı yıllarda ve birlikte çalışmalarından ötürü bu kuşağın mimarları arasında bireysen özellik veya farkları ayırt etmek mümkün değildir. Bilinen yalnızca Sarkis Bey'in diğerlerinden farklı olarak mühendislik konularına özel bir ilgi duyması, çalışması ve Paris'teki eğitimi sırasında mühendislik kurslarına devam etmiş olmasıdır.

Sarkis Kalfa'nın iki önemli buluşu o tarihte ününün Avrupa'ya yayılmasına neden olmuştur. Bunlardan ilki; Londra Uluslararası Sanayi Sergisi'nde teşhir edilip ödül kazanan döner buharlı makine, ikincisi ise bölmeli patlamaz kazandır. Sarkis Balyan 1864'te "Bey" unvanını almıştır.

1866'da kardeşi Agop Balyan ile birlikte Hassa Mimarı olarak çalışmaya başlamıştır. Yapıların çoğunun plan ve desenleri Agop Bey tarafından çizilmiş, Sarkis Bey tarafından padişaha sunulmuştur.

Günde 6.000 işçi çalıştıran Sarkis Bey'e "Bâlâ" rütbesi verilmiştir. Sarkis Bey "Şirket-i Nafia-i Osmanî" adıyla bir şirket kurmuş ve şirketin kuruluşundan sonra demiryolu yapımı için Sarkis Bey'e 35 yıllık imtiyaz verildi. II. Sultan Abdülhamit tarafından İkinci Sınıf Osmanî nişanıyla taltif edildi.

Sarkis Bey "Mayr Araksi" adlı bir şarkı ve "Kristof Kolomb" adlı bir operanın müziğini bestelemiştir. Beylerbeyi Sarayı'nın iki yılda ve Yıldız Parkı'nın altı ay içinde bitmesi Sarkis Bey'in olağanüstü bir üne erişmesine yol açmıştır. Eşi Makruhi Hanım genç yaşta vefat edince eşi adına Beşiktaş'ta Makruhyan Okulunu yaptırmıştır. Üsküdar Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığına gömülen Sarkis Balyan'ın ölümü ile Osmanlı Devleti'nde baş mimarlık görev ve unvanı da sona ermiş oldu.

ESERLERİ

1. Beylerbeyi Sarayı
2. Yıldız Sarayı
3. Baltalimanı Sahil sarayı,
4. Ayazağa Kasrı
5. Zincirlikuyu Kasrı
6. Küçükçekmece Köşkü
7. Mecidiye Kışlası
8. Pertevniyal Valide Sultan Camii
9. Beşiktaş Makruhyan Ermeni İlkokulu

Beylerbeyi Sarayı ve Eklentileri

İstanbul Boğazi'nin Anadolu kıyısında, Beylerbeyi semtinde, İstavroz Bahçeleri denilen bölgedeki ahşap sarayın yanması üzerine, uğursuzluk sayılarak Sultan Abdülaziz tarafından yıktırılıp yerine bugünkü tamamıyla mermer kaplı saray yaptırılmıştır. Planlar Agop Balyan ve inşası Sarkis Balyan tarafından gerçekleştirilen sarayın yapımı 1864'de tamamlanmıştır ve Padişah saraya 1865'te taşınmıştır.

Saray kompleksi Yazlık Saray, Yalı Köşkları, Mermer Köşk, Sarı Köşk'ten oluşur. Rönesans ve barok karışımı bir üslupta mermer ve Bakırköy'den getirilen küfteki taşından yapılmış olan saray altı büyük salonu ve yirmi dört büyük odası vardır. Gerek dış görünüşü gerekse içi bakımından oldukça süslüdür. Bodrumuyla beraber üç kattır. Harem ve Selamlık dairelerinin cepheleri denize bakar.

Dışa göre iç süsleme, çok daha farklıdır. Mobilyalarda, ayna, avize, konsol ve kornişlerde 19. yy Avrupa sanatı görüldüğü gibi tavanda ve sütun başlıklarında doğu üslubu bir batı anlayışı içindedir. Sarayın birçok odalarının ve salonlarının tavanlarını süsleyen yağlı boyalar arasında Osmanlı bayrağını taşıyan yelkenli savaş gemileri dikkat çekicidir.

Saraya ilk girildiğinde karşılaşılan bahçe Harem bahçesidir. Buradan rıhtım boyunca deniz köşklerini görerek Selamlık Bahçesi'ne geçilir. Burada yüksek ağaçların ve bambuların arasından serpiştirilmiş bronzdan hayvan heykelleri ortadaki havuzun

çevresini süslemektedir.

Zemin katın üst kata çıkan üç merdiveni olup, birincisi hole çıkan ana merdiven, ikincisi ana merdiven sahanlığından binanın ortasındaki havuza inen merdiven, üçüncü de batı yönündeki tam devir (yelpaze basamak) biçimindeki servis merdivenidir.

Sarayın mimari bakımdan ilginç olan plan özelliklerinden biri, son zamanlarda üzeri kapatılarak çevresine bir takım hizmet kalemleri yapılmış havuzudur.

Buraya temelden deniz suyu alınmış ve camekânla kapatılmıştır. Işık camekânı bugün de mevcuttur.

Rıhtımın biraz gerisinde sarayın bahçe cephesi boyunca üzerinde kör pencereler, dikdörtgen nişler açılmış bir duvar uzanır. Bu duvarın iki ucunda batının egzotizm merakı ile yapılmış küçük köşklerini hatırlatan fakat değişik bir esinti kazanmış iki minik deniz köşkü yer alır. Deniz tarafındaki duvar üzerindeki, ajur demir döküm kanatlı, iki yanda sütunlu, üzerinde Osmanlı arması ve taş vazolara benzer süsler olan iki kapı rıhtımdan saray bahçesine deniz yönünden girişi sağlarlar.

Pencerelerin aralarına ve duvar köşelerinin önlerine yerleştirilmiş olan tek ve çift sütunlar cepheleri hareketlendiren en önemli unsurlardır. Alt katta, ortadaki kemerin içi pencerelerle aynı biçim ve boyda bırakılmıştır. Girişi, önündeki barok kavisli basamaklar belirler. Dış girişin az gösterişli oluşunun acısı, hemen içeride giriş salonuna ulaştınca üst kata çıkan merdivenlerle çıkartılmıştır.

Salonun, girişi karşısına gelen duvarının tamamını işgal eden merdiven girişi karşısındaki on kadar basamakla çıkıldıktan sonra iki yana ayrılır, duvar kenarlarına paralel iki dik kenarlı U çizdikten sonra ortaya ulaşır ve tek kol halinde üst kata erişir.

Üst katın, hem kara, hem de denize cephesi olan büyük salonun altındaki mermer havuzlu salona bağlayan merdiven mabeyn merdivenin kavisli hatlarla uygulanmış daha güzel ve olgun bir varyasyondur. Bu salonun ortasında büyük bir mermer havuz vardır. Fıskiyeli havuza sahip salon fikri doğu saraylarına bağlanırken, ortadaki mermer yunuslu fıskiye tamamen Barok çeşmelerin bir uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır ve doğu ile batı fikirlerinin bir araya getirilmiş bir örneğin daha vermektedir.

Beylerbeyi Sarayı'nın en önemli odalarında biri, üst kata çıkan, çift taraflı merdivenin solundaki koridor üzerinde bulunan Sultan II. Abdülhamid'in öldüğü odadır. Abdülhamid'in iki kanatlı bir kapıdan girilen yatak odasının arka bahçeye bakan bir büyük penceresi ile Boğaz'ı alan üç penceresi vardır. Odanın tavanı pembe nakışlarla ve yıldızlarla süslüdür. Duvarlarda da aynı bezemeler görülür. Oda on iki kollu, mavi- beyaz billurdan bir avize ile aydınlanmaktadır.

Beylerbeyi Sarayı'nın en görkemli salonlarından biri olan mavi salon çeşitli dini törenlere sahne olmuştur. Bu salon mermer taklidi sütunlarla çevrilmiş olup bir yüzü karaya, bir yüzü denize bakmaktadır. Tavan eteklerine buzlu camlı pencereler açılmıştır. Paşabahçede yapılmış olan avizelerle köşelerdeki kristal şamdanlarla aydınlatılmaktadır. Havuzlu Salon'un tam üzerine düşen ve Beylerbeyi Sarayı'nın ortasında bulunan bu salon, sarayın en aydınlık yeridir. Altı büyük pencereden başka, tavadaki küçük pencerelerden giren gün ışığı burayı aydınlatır.

Havuzun sağında yer alan Ahır Kōşkü Beylerbeyi Sarayı ile bitlikte Padişahın ve sarayın atlarının bakımı için yaptırılmıştır. Kōşkün dışarıya taşan bölümünde geniş camlı bir kapı ve pencereler vardır. İçinde atlar için sağlı sollu, demir parmaklıklı 20 bölüm vardır. Zemin dikine konan tuğlalarla süslenmiştir.

KAYNAKÇA:

1.Tuğlacı, Pars. Osmanlı mimarlığı'da Balyan Ailesi'nin rolü. Çığır Yayınları, İstanbul, 2003.

